

Till Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Yttrande över SOU 2025:93

En robust skogspolitik för ett aktivt skogsbruk Del 1 & Del 2

Sámiid Riikkasearvi (SSR) har beretts tillfälle att lämna synpunkter på slutbetänkandet En robust skogspolitik för ett aktivt skogsbruk (SOU 2025:93) med anledning härav avger SSR följande yttrande.

SSR:s inställning

SSR avstyrker förslagen i betänkandet i sin helhet, eftersom förslagen inte uppfyller de krav som den nationella och internationella rätten ställer i fråga om samebyarnas rättigheter samt betänkandets bristfälliga analys avseende tillståndet i de svenska skogsekosystemen, trakthyggesbrukets och intensiva skogsbruksåtgärders negativa påverkan på biologisk mångfald, ekosystemtjänster och skogens motståndskraft.

SSR lämnar enbart synpunkter på de delar i betänkandet som bedömts som särskilt viktiga att belysa.

SSR har granskat betänkandet utifrån vår vision Njunjuš, vår värdegrund, och våra samepolitiska ställningstaganden samt utifrån det särskilda yttrande som SSR:s tillförordnade expert i utredningen lämnat. SSR har grundat sin bedömning i de internationella åtaganden Sverige har gentemot samerna som urfolk, samt hur förslaget påverkar och beaktar samebyns egendomsrätt och därmed dess rätt till inflytande och rätt att fatta beslut om marken.

Principiella utgångspunkter

Samerna erkänns i Sverige som urfolk och som en nationell minoritet. För urfolk har marken där de levit och verkat under lång tid stor betydelse för deras identitet, deras kultur och deras ekonomiska försörjning och för möjligheten att föra sitt arv vidare till kommande generationer.

Renskötselrätten utgör en särskilt rätt till fast egendom (bruksrätt). Genom rättspraxis (Girjasmålet, Skattefjällsmålet och Nordmalingsmålet) har det fastslagits att renskötselrätten grundas i ett långvarigt bruk genom urminneshävd och sedvana. Det är även klarlagt att det rör sig om en rättighet av civilrättslig karaktär och att renskötselrätten omfattas av egendomsskyddet enligt 2 kap 15 § regeringsformen på samma sätt som äganderätten. u

Sverige har fått upprepade gånger kritik av flera internationella granskningsorgan hur Sverige hanterar olika frågor och rättigheter som berör samerna och samebyarna. Kritiken och rekommendationerna från granskningsorganen har bland annat gällt otillräckliga samråd med samerna/samebyarna och rätten att på förhand lämna ett frivilligt och informerat samtycke (FPIC). ¹

¹ Kritiken har bland annat framförts i granskningar av Sveriges efterlevnad av FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (2013 och 2018), Europarådets granskning av Sverige gällande

Inom internationell rätt har det skett en utveckling av förståelsen av FPIC. Särskilt vad gäller beslut som har en negativ påverkan på urfolks egendomsrätt. Internationell rätt ställer numera krav på stater och staters skyldighet att nå konsensuslösningar. När beslut exempelvis påverkar samebys egendomsrätt krävs inte endast en formaliserad rätt att delta i beslutsprocesser. I vissa fall/ärenden måste stater få urfolks samtycke innan beslut fattas i ärendet.²

SSR vill i detta sammanhang särskilt fästa uppmärksamhet på den rättsutveckling som skett avseende tillämpningen av internationell rätt i frågor som berör samerna som urfolk, vilket innefattar samebyarnas rätt att bedriva sin traditionella näring, renskötsel. Högsta domstolen har i sin dom i Girjasmålet (NJÄ 2020 s 3) uttalat sig om skyldigheten att tolka och tillämpa svensk rätt fördragskonformt (p 93-94). HD har i anslutning uttalat sig om artiklar i FN:s urfolksdeklaration och ILO-konventionen 169 som utgör för Sverige bindande folkrättsliga principer och därför ska, som HD tydliggör, ges betydelse vid tolkningen av gällande rätt (jfr p 93, 130-132, 162-163).

I Girjasmålet (NJÄ 2020 s 3, p 92-93) har Högsta domstolen klargjort att vid rättstillämpning där det är fråga om att väga olika faktorer mot varandra ska samernas intresse av att kunna vidmakthålla sin kultur, däribland renskötseln, tillmätas särskild vikt. Högsta domstolen hänvisar både till grundlagen (1 kap 2 § 6 st RF) och Sveriges internationella åtaganden i detta sammanhang (bl a artikel 5.1 i ramkonventionen). Högsta domstolens resonemang i dessa delar speglar tydligt att det vid bedömningar av olika intressen varav renskötseln är ett, måste samebyarnas rättigheter att utöva sin näring tillmätas betydelse. Dessa principer får idag anses utgöra vägledande praxis.

Övergripande synpunkter på betänkandets utförande och direktiv

Redan av direktivet framgår att fokus ska läggas på avreglering och ökad skogsproduktion, utan att beakta de miljömål som ligger fast. SSR menar att detta synsätt återspeglas genom hela betänkandet där flertalet av förslagen och analyserna är både bristfälliga och motsägelsefulla

Baserat på att utredaren tagit sin utgångspunkt att på avreglering och ökad produktion så utelämnas till stora delar av de frågeställningar som bedöms vara problematiska utifrån ett renskötselrättsligt perspektiv.

SSR:s bedömning är att konsekvenserna av de förslag som presenteras, i praktiken, blir att renskötselns utövande påtagligt kommer att försvåras samt att ytterligare obalans mellan renskötselrätten/skogsbruket skapas.

Frågan om samebyarnas markanvändning har en tydlig urfolksrättslig dimension som betänkandet helt bortser från. Genom Girjasdomen har Högsta domstolen slagit fast att delar av ILO:s konvention nr 169 gäller för Sverige även om den inte ratificerats.

Domstolen pekar på att detta särskilt gäller samernas sedvanerättsliga förhållanden. Det finns som domstolen pekar på även flera andra internationella instrument som Sverige har åtagit sig att följa. Dessa internationella traktat lägger fast att urfolks rätt till sina traditionella marker ska skyddas. Utredaren har vare sig beaktat de internationella åtaganden som Sverige förbundit sig att följa eller de förslag som SSR:s tillförordnande expert framfört.

Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (2003 och följande granskningar) samt i den allmänna lädergranskningen under FN:s råd för mänskliga rättigheter (UPR).

² Se bl.a. Länsman I och II, Poma Poma v. Peru, ILA Resolution No 5/2012, Rights of Indigenous Peoples, Report on the Expert Mechanism on the Right of the Indigenous peoples, 23 Aug 2010, A/HRC/15/35, Progress report on the study on indigenous peoples and the right to participate in decision-making

I det första delbetänkandets lades förslag som innebär ett försämrat samråds- och tillsynssystem, de förslag som slutbetänkandet presenterar att avreglera för att stimulera ökad produktion med främmande trädslag, gödsling får långtgående konsekvenser såväl för renskötseln, miljön och skogens ekosystemtjänster.

Användningen av främmande trädslag inom renskötselområdena innebär stora utmaningar för renskötselns bedrivande, inte bara för renens möjligheter att nyttja betesmarkerna, utan även för framkomligheten. Både ren och renskötare har svårt att navigera i de täta, framförallt Contorta, plantagerna. Att flytta samlade renhjordar i eller genom dessa områden är mycket besvärligt och jag skulle vilja framhålla att de arealer som idag är beskogade med Contorta är förlorade betesmarker för renskötseln och borde benämnas som renskötsel-impediment.

SSR avstyrker att användning av främmande trädslag enbart ska underrättas.

SSR:s bestämda uppfattning är att användning av främmande trädslag ska vara tillståndspliktig. Konsekvensen av betänkandets förslag är att det finns en uppenbar risk att användningen av främmande trädslag kommer betraktas som pågående markanvändning vilket får stor betydelse för Skogsstyrelsens möjligheter att begränsa användningen av främmande trädslag

Gödsling på eller intill lavmarker har dokumenterad negativ effekt på renlavens långsiktiga tillväxt, dels för att den gynnar övrigt markskikt ex blåbär, lingonris framför laven. Gödsling kan även på sikt påverka och stimulera grästillsväxt, vilket ytterligare försämrar möjligheten för lavtillsväxt. Renen använder sitt luktsinne för att lokalisera renlav genom snötäcket. Marker som har gödslats är obrukbara för renbete under flera år eftersom renen inte känner var laven är genom snön, vilket medför att renen lämnar områden som gödslats.

Brister i utredningen

Utifrån att betänkandet tar sin utgångspunkt i ökad produktion så finns ett antal påtagliga brister i förhållande till renskötselrätten och samebyarnas rättigheter.

Dagens lagstiftning tillåter att fastighetsägaren genom skogsbruksåtgärder orsakar skador på renbetet utan krav på tydlig hänsyn till samebyarnas renskötselrätt, något som utredningen inte belyst i någon nämnvärd omfattning. Utifrån att fastighetsägarens och renskötselrättshavarens möjligheter att förfoga över egendomen påverkas av hur den andra rättigheten utövas är det av särskild vikt att tydliggöra detta förhållande samt innebörden av det. Utredningen presenterar inte heller några förslag avseende hänsyn till renskötseln. Utredningens förslag innebär också försämrade naturvård och bidrar inte till att gynna den biologiska mångfalden, tydliga exempel på detta är betänkandets förslag om möjlighet till upphävande av områdesskydd.

Den obalans som idag föreligger i skogsvårdslagen gällande renskötselrätten/skogsbruket nämns överhuvudtaget i betänkandet. Utredningsdirektivet hade visserligen inga direkta krav på detta, dock är det SSR:s uppfattning att utredaren borde poängterat skogsvårdslagens brister i förhållandet till renskötselrätten. **SSR anser också att det vore direkt olämpligt att genomföra förändringar i skogsvårdslagen innan dessa frågeställningar utretts och belyst ordentligt, om så inte sker så föreligger en stor risk att samebyarnas egendomsrätter och möjligheter att bedriva rennäring åsidosätts till förmån för äganderätten, vilket inte kan ses som förenligt med gällande rättsgrundsatser.**

Avslutande kommentarer

SSR bedömer sammantaget att om de förslag som betänkandet presenterar genomförs, kommer det att resultera i negativa konsekvenser för samebyarnas rättigheter, renens behov av betesmarker, skyddet för områden med höga bevarandevärden m.m.

Sámiid Riikkasearvi

Matti Blind Berg
Förbundsordförande

Jenny Wik Karlsson
Förbundsjurist